

فرم و طرح در موسیقی

زی بنت

ترجمه: احسان امامی

این کتاب ترجمه‌ای است از

Cambridge Assignments in Music

FORM AND DESIGN

by Roy Bennett

Cambridge University Press

First Published 1980

20th Printing 2006

Printed in the United Kingdom at the University Press, Cambridge

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، پل چوبی، خیابان حقوقی، شماره‌ی ۴۲، طبقه‌ی همکف

کدپستی ۱۶۱۱۹۷۵۵۱۶

تلفن: ۷۷۵۰۲۴۰۰

www.mahoor.com

info@mahoor.com

فرم و طرح در موسیقی

زُی بِنِت

ترجمه‌ی احسان امامی

ویراستار علیرضا سیداحمدیان

حروف‌نگار و صفحه‌آرا حمید قربان‌جو

چاپ چهارم ۱۴۰۰

تعداد ۲۰۰۰ جلد

لیتوگرافی کارا

چاپ چاپ جباری

© حق چاپ محفوظ است.

شابک ۱-۲۴-۸۷۷۲-۹۶۴-۹۷۸-۹۷۸-۹۶۴-۸۷۷۲-۲۴-۱ ISBN 978-964-8772-24-1

فهرست مندرجات

۱۱	۱. «فرم» در موسیقی چیست؟	
۱۹	۲. فرم دو قسمتی	
۱۹	۱۵۰ هندل: منوئت از موسیقی برای آتش‌بازی سلطنتی	
۲۵	۱۵۰ پرسل: مارش در دو ماژور	
۲۵	۱۵۰ بی‌نام: پاوان از یک کتاب قدیمی رقص فرانسوی	
۲۲	۱۵۰ باخ: مارش در ر ماژور (از کتاب آنا ماگدالنا باخ)	
	تکالیف	
۲۳	۱۵۰ پرسل: ملودی آواز	
۲۴	۱۵۰ موتسارت: منوئت	
۲۵	۱۵۰ هایدن: تمی برای چند واریاسیون از سمفونی «ضربه‌ی طبل»	
۲۵	۱۵۰ هندل (تنظیم هارتی): هورن پایپ از موسیقی آب	
۲۶	۱۵۰ کورلی: ساراباند از سونات ویلن	
۲۷	۱۵۰ باخ: منوئت از سوییت ارکستری شماره‌ی ۲	
۲۸	۱۵۰ باخ: گاوت از سوییت ارکستری شماره‌ی ۳	
۲۹	۳. فرم سه قسمتی	
۳۰	۱۵۰ شوومان: ترانه‌ی مردمی کوتاه	
۳۱	۱۵۰ بتهوون: باگاتیل در سل مینور	
۳۳	۱۵۰ گریگ: رقص نروژی شماره‌ی ۳	

تکالیف

- ۱۰۰ گریگ: ترانه‌ی نگهبان شبگرد ۳۴
- ۱۰۰ چایکوفسکی: آواز محزون ۳۵
- ۱۰۰ موتسارت: موومان آهسته از کوآرتت فلوت (K. 285) ۳۶
- ۱۰۰ برامس: رقص مجار شماره‌ی ۵ ..... ۳۷
- ۱۰۰ پروکوفیف: گاؤت از سمفونی کلاسیک ۳۸
- ۱۰۰ بورودین: رقص تاتارها ۳۹

۴. دو قسمتی یا سه قسمتی؟ ۴۱

- ۱۰۰ هایدن: منوئت ۴۱

تکالیف

- ۱۰۰ هندل: سیچیلیانو- «صلح» ('La Paix') از موسیقی برای آتش‌بازی سلطنتی ۴۴
- ۴۴ هوفشیتتر: منوئت از کوآرتت زهی در لا ماژور ۴۴
- ۱۰۰ باخ: موزت (از کتاب آنا ماگدالنا باخ) ۴۴
- ۱۰۰ برامس: والس در لا-بمل ماژور ۴۵
- ۱۰۰ کوپرن: گاؤت - «بورئنی» ('La Bourbonnoise') ۴۶
- ۱۰۰ پتهوون: اسکرتسو از سونات «مهتاب» ۴۶
- ۱۰۰ گریگ: «رقص آیترا» از پر گوئت ۴۷

۵. فرم منوئت و تریو ۴۸

- ۱۰۰ هندل: منوئت‌های اول و دوم از موسیقی برای آتش‌بازی سلطنتی ۴۸
- ۱۰۰ موتسارت: منوئت از سمفونی شماره‌ی ۳۹ در می-بمل ماژور ۴۹

تکالیف

- ۱۰۰ پتهوون: اسکرتسو از سونات پیانوی شماره‌ی ۱۵ («پاستورال») ۵۰
- ۵۲ هایدن: منوئت از سونات پیانوی شماره‌ی ۵ ..... ۵۲
- ۱۰۰ موتسارت: موومان سوم از موسیقی کوچک شامگاهی ۵۳
- ۱۰۰ پتهوون: اسکرتسو از سونات «بهار» ۵۴

۶. تکالیف ویژه «الف» ۵۶

- ۲۰۰ باخ: بادینری از سوییت ارکستری شماره‌ی ۲ ..... ۵۶
- ۲۰۰ پتهوون: موومان سوم از سیتت در می-بمل ماژور ۵۷
- ۲۰۰ بیزه: «کارئون» از سوییت آرلژین I ۵۷
- ۲۰۰ هندل (تنظیم هارتی): آلگرو و چیزو از موسیقی آب ۵۹

۷. فرم روندوی ساده ۶۰
- ۲۵) پرسل: روندو از ملکه‌ی پریان ۶۰
- ۲۵) پتهوون: روندو از یک سوناتین برای پیانو ۶۱

تکالیف

- ۲۵) بیزه: پرلود اپرای کارمن ۶۳
- ۲۵) کوپرن: «دروگرها» ۶۵
- ۲۵) موتسارت: روندو از کنسرتوی هورن شماره‌ی ۳، (K. 447) ۶۷
- هایدن: روندو از سونات پیانوی شماره‌ی ۳۷ ..... ۶۹

۸. فرم واریاسیون، و باسو اوستیناتو ۷۲
- ۲۵) موتسارت: واریاسیون روی 'Ah, vous dirai-je, Maman' ۷۳
- پرسل: گراوند در دو مینور ۷۸
- ۲۵) باخ: پاساکالیا در دو مینور ۷۹

تکالیف

- ۲۵) بیزه: پرلود آرزین ۷۹
- شومان: تم و واریاسیون‌ها ۸۲
- ۲۵) دلیب: «تم اسلاو واریاسیون یافته» از باله‌ی کوپلیا ۸۳
- ۲۵) پرسل: مرثیه‌ی دایدو، از اپرای دایدو و ایتاسی ۸۴

۹. تکالیف ویژه «ب» ۸۶
- ۲۵) چایکوفسکی: «رقص بچه‌قوها» از باله‌ی دریاچه‌ی قو ۸۶
- ۲۵) شوبرت: رقص آلمانی ۸۶
- ۲۵) موتسارت: موومان سوم از کنسرتوی فاگوت ۸۷
- بارتوک: کُرال ۸۸
- ۲۵) ویوالدی: موومان آهسته از کنسرتوی «زمستان» از چهار فصل ۸۹
- ۲۵) هایدن: موومان سوم از سمفونی «غرش طبل» ۸۹

۱۰. تکالیف ویژه «ج» ۹۰
- ۲۵) کودای: «ساعت موزیکال وینی» از هاری یانوش ۹۰

- برابرنامه‌ی واژگان فارسی-انگلیسی ۹۱
- برابرنامه‌ی واژگان انگلیسی-فارسی ۹۳
- فهرست انگلیسی اسامی آهنگسازان و آثار ۹۵

وقتی که آهنگساز مشغول نوشتن قطعه‌ی موسیقی می‌شود، می‌باید هر لحظه‌ی اثر را به دقت یک مهندس معمار در رسم نقشه‌ی ساختمان طراحی کند. در هر دو مورد، کار خاتمه‌یافته باید دارای انسجام، پیوستگی، تعادل، و شکل مشخص باشد: به این شکل مشخص در موسیقی فرم می‌گوییم. اما در حالی که در معماری، تعادل در فضا معنا می‌یابد، تعادل در موسیقی از نوع زمانی‌ست. در موسیقی از واژه‌ی «فرم» برای توصیف روشی استفاده می‌کنیم که آهنگساز از طریق آرایش و چین‌اندازی ایده‌های موسیقایی خود به این تعادل دست می‌یابد. به عبارت دیگر، روشی که طی آن آهنگساز قطعه‌ی خود را طراحی کرده و بدان شکل می‌دهد.

می‌توان فرم یک اثر موسیقی را به صورت ساختار کلی آن در نظر گرفت. اما آهنگساز می‌باید این ساختار پایه را با جزئیات جذاب بسیاری بی‌آراید؛ او به این منظور از مصالح متنوعی در موسیقی استفاده می‌کند.

آهنگساز حتی در قطعه‌ای نسبتاً کوتاه به ندرت به یک تم منفرد اکتفاء می‌کند. اما استفاده از تم‌های زیاد از حد که به صورت تصادفی به دنبال یکدیگر بیایند، می‌تواند آن قطعه را بی‌هدف و سرگردان به نظر برساند. به عبارتی فاقد شکل یا فرم مشخص. لذا هدف آهنگساز می‌باید دستیابی به تعادل حساب‌شده‌ای میان دو مؤلفه‌ی اصلی همه‌ی فرم‌ها و طرح‌های موسیقی باشد که عبارتند از: تکرار و تضاد.

تکرار برخی از ایده‌های موسیقی به منظور ایجاد پیوستگی در موسیقی اقدامی ضروری است، و منظور از آن ایجاد وحدت در قطعه است. بعضی ملودی‌ها ممکن است دو یا چندبار طی قطعه شنیده شوند. اینها را به عنوان «علامت‌های راهنمایی» در نظر آورید که کمک می‌کنند تا راه‌تان را طی روند قطعه بهتر بیابید.

به همین ترتیب، معرفی ایده‌های متضاد هم به منظور خلق تنوع و جذابیت در یک قطعه بسیار مهم است. آهنگساز می‌تواند این کار را به روش‌های مختلف به انجام رساند؛ محتمل‌ترین حالت معرفی یک ملودی کاملاً جدید است. اما ترفندهای دیگری نیز برای ایجاد تضاد وجود دارند که از میان آنها می‌توان به تغییر مایه، مُد (ایجاد تضاد میان ماژور و مینور)، ریتم، سرعت، دینامیک (شدت و ضعف صوت)، حالت، بافت و طنین (یا رنگ آمیزی سازی) اشاره نمود. آهنگساز ممکن است بسته به میزان تضاد مورد نظرش هر لحظه تنها از یک ترفند یا چندی از این ترفندها استفاده کند.

از مهم‌ترین عوامل مطرح در ساخت یک قطعه‌ی موسیقی، روشی است که آهنگساز به یاری آن به طرحی متعادل در طرح مایه‌ی اثر می‌رسد. مایه‌ای که قطعه‌ی موسیقی در آن آغاز می‌شود را مایه‌ی تئیک می‌نامند که «مایه‌ی مرکزی» به شمار می‌آید و نتایج آن قطعه را تعریف می‌کند. با این که ممکن است طی پیشرفت قطعه مایه چندین بار تغییر

۱ «فرم» در موسیقی چیست؟

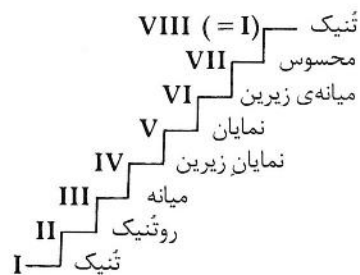
تکرار و تضاد

مایه، گام و آکورد

کند، ولی موسیقی در انتهای قطعه به مایه‌ی تُتیک بازمی‌گردد.
 هر مایه، چه ماژور چه مینور، براساس گامی متشکل از هشت نت تعریف می‌شود.
 اجازه دهید، برای مثال، قطعه‌ای که در مایه‌ی دو ماژور نوشته شده را در نظر بگیریم؛
 نت‌های این گام عبارتند از:

اولین درجه‌ی گام را درجه‌ی تُتیک می‌نامند؛ سایر درجات گام دارای اسامی مخصوص خود هستند:

لذا اگر قطعه‌ای در دو ماژور باشد، دو ماژور را مایه‌ی تُتیک در نظر می‌گیریم. نت تُتیک «دو» است، روتُنیک «ر»، میانه «می»، الی آخر. آکورد می‌تواند روی هر یک از درجات گام ساخته شود. برای نامگذاری هر آکورد به درجه‌ای که آکورد روی آن بنا شده رجوع می‌کنیم. در اینجا سه تا از مهم‌ترین آکوردهای مایه‌ی دو ماژور معرفی می‌شود:

 I	<p>آکورد تُتیک: (روی نت تُتیک "دو" ساخته شده است)</p>	 V (7)	<p>آکورد نمایان: (روی نت نمایان "سل" ساخته شده است)</p>	 IV	<p>آکورد نمایان زیرین (روی نت نمایان زیرین "فا" ساخته شده است)</p>
--------------	---	------------------	---	---------------	--

در نمودار صفحه‌ی بعد پرمصرف‌ترین مایه‌نماها نشان داده شده‌اند. در هر مورد، نت توخالی نشان‌دهنده‌ی نت تُتیک مایه‌ی ماژور است، و نت توپر نمایانگر نت تُتیک مایه‌ی مینور نسبی آن است — که مایه‌نمایی یکسان با آن دارد. نت محسوس مایه‌های مینور در داخل پراوتز نشان داده شده است. (در مایه‌ی مینور، علامت نت محسوس در مایه‌نما نشان داده نمی‌شود و در صورت لزوم طی قطعه به صورت نُتی با علامت عَرَضی نشان داده می‌شود.)

این کتاب مبانی فرم و طرح قطعات موسیقی را عرضه می‌کند - و مشتمل است بر فرم‌های دو قسمتی، سه قسمتی، منوئت و تریو، روندوی ساده، و واریاسیون. هر واحد از این کتاب شامل اطلاعات کاملی پیرامون فرم‌ها همراه با قطعات نمونه برای نمایش آنهاست. در ادامه، قطعات دیگری در قسمت تکالیف ویژه به منظور بررسی بیشتر گنجانده شده‌اند. قطعات انتخابی شامل طیف وسیعی از آثار ارکستری، سازی و کلاویه‌ای هستند که بر روی دو لوح فشرده‌ی همراه کتاب ضبط شده‌اند. نت‌های موسیقی داخل کتاب به دو صورت نگاشته شده‌اند. در قطعات ارکستری و سازی تنها خط ملودی نوشته شده است، اما قطعات کلاویه‌ای به صورت کامل نت‌نویسی شده‌اند تا در صورت لزوم بتوان این نمونه‌ها را طی فراگیری در کلاس نیز اجرا کرد.

از شاگردان تنها انتظار می‌رود دو دانش مقدماتی را کسب کرده باشند: توانایی دنبال کردن نت موسیقی هنگامی که قطعات شنیده می‌شوند، و آشنایی مناسب با اصطلاحات ایتالیایی، علائم و عبارات رایج در موسیقی.

رُی بنیت